

pueros imitantem. Novi quosdam, qui cum in juventute in carnis vita prolapsi essent, in eis propter consuetudinem ad canos usque perseverarunt. » S. Gregorius Nazianzenus : « Turpe est etatis vigorem deferuisse, libidinem autem non deferuisse. Disci aliquid etiam canities, nec conjusvis senectus prudentia satis nata esse videri debet. » S. Chrysostomus : « Ergo cum senex eadem quibus juvenis morbis laborat, maximum vitium est, ac ne de juventute quidem excusationem habet : neque enim illa potest dicere, *Psalm. xiv. 7* : *Peccata juventutis mea, et ignorantias meas ne memineris*. Vide igitur, ne propter senilia facta juvenilium peccatorum venia te privas. » Philo : « Qui multum ævi in vitia corporis contriverint sine ulla virtute et probitate, eos *longi temporis pueros* appellare licet, ut qui nullis disciplinis eruditi sint senectute dignis. Quoquo tandem nos senes adhuc pueri erimus? corporibus quidem propter temporis longinquitatem veteres, animis autem propter ignorantem et hebetudinem adhuc pueri. »

Salomonem secuti sunt non tantum Patres, sed et philosophi. Plato in *Timæo* Græcos vocat *pueros* ob ignorantiam antiquitatis, juxta illud : « Bis pueri senes. » Zeno turpe esse aiebat seni ex commentario sapere, ut refert Seneca, *epist. 33*. Cicero, lib. *De Senectute* : « Non cani, ait, non rugæ repente auctoritatem afferre possunt, sed honeste acta superior ætas fructus capit auctoritatis extremos. » Alexander Magnus apud Curtium, lib. IX : « Ego, inquit, me melior non ætatis spatio, sed gloriæ, » quia ætatis arcta spatium extendit gloria : cœpit enim ipse regnare anno ætatis xx, ac anno xxxii totum pene orbem subjugavit. Seneca, lib. *De Brevit. vita*, cap. viii : « Non est, inquit, quod quemquam propter canos aut rugas putes diu vixisse : non ille diu vixit, sed diu fuit : quid enim si illum multum putes navigavisse, quem sæva tempestas a portu exceptum huc et illic tulit, ac viribus ventorum ex diverso furentium per eadem spatia in orbem egit? Non ille multum navigavit, sed multum factatus est. » Idem, *epist. 36* : « Turpis, ait, et ridicula res est elementarius senex : juveni parandum, seni utendum est, » juxta illud : « Juvenis congrega, senex coga. »

« Vis exempla, accipe e Veteri Testamento Salomonem, qui duodecennis, ut vult S. Ignatius, vel vicennis, puta cum esset circiter viginii annorum, ut verius censent Pineda, Sallianus et alii, judicium meretricum stupenda, et plusquam senili maturitate ac sagacitate peregit, III *Regum*, cap. iii, 16. Accipe et Samsalem, Jeremiam et Daniele, qui pueri prophetarunt, et senes iniquos condemnaverunt, de quibus audi S. Bernardum, *epist. 42* : « Meliores bonæ indolis adolescentes inveteratis dierum malorum. Puer centum annorum maledictus est, et est e regione senectus venerabilis, non disaburna, neque numero annorum cum-

putata. Sapient. iv, 8. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat auditor, dicens, I *Reg. iii, 9* : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus*. Ac si diceret : *Paratus sum, et non sum turbatus. Ac si custodiâ mandata tua, ferem, i, 6*. Bonus et Jeremias, qui ante sanctificatus quam natus, cum se excusaret de pueritia, nihilominus constitutus est super gentes et super regna. Bonus quoque Daniel, cujus spiritum suscitavit Deus, ut convinceret iniqua judicia, et sanguinem innoxium liberaret. Denique *cani sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immacolata*, » Sapient. cap. iv, vers. 9. « Tobias albescens, non canis, sed meritis, » ait S. Ambrosius, lib. III, *epist. 21*. S. Agnes, anno ætatis 13, agonem martyrii obiit incredibili sapientia, æque ac fortitudine, de qua proinde ex S. Ambrosio, canit Ecclesia in ejus *Officio Ecclesiast.* : « Infanta quidem computabat in annis, sed erat senectus mentis immensa. » In ea ergo erat canities, id est *canities*, non annorum, sed morum : « canities enim, inquit S. Isidorus, lib. XI *Origin.* cap. ii, vocata est a *cadore*, quasi *canities*, unde illud : *Florida juvenis, lactea (id est candida) canities*. » S. Alexander puer et martyr, sextus S. Felicitatis filius, judici objicienti teneram ætatem respondit sibi canam esse mentem, uti habet martyrium S. Felicitatis et septem filiorum ejus. Macarius Alexandrinus vocatus est *παῖς ἀγαθός*, id est *puer senex* (puta Seneca, sive senex canus), quod in puerili ætate senex videretur, ac supra ætatem sapientia et virtutibus præstaret, teste Palladio in *Lausania*, cap. xvii. S. Dorotheus narrat Dositheum, discipulum suum, paucis temporibus æquasse sanctitatem seniorum, idque se ex Dei revelatione accepisse. S. Bernardinus Senensis puer ita erat moribus gravis et compositus, ut senex videretur, adeo ut ex viso, discipuli ejus omnes ad modestiam et gravitatem se componerent, dicentes : « Tacete, Bernardinus adest, » uti habet ejus *Vita*.

Ex Ethnicis : « Demophilus, ait Pindarus, ode 4 *Pyth.*, inter pueros erat juvenis, in consiliis vero senex, consentus centena ævum. »

10. PLACENS DNO FACTUS EST IMPIETUS, ET VIVENS INTER PECCATORES TRANSLATUS EST. — Clarior erit sensus, si cum Vaticanis ponas comma post *factus* et post *peccatores*; unde Vatablus vertit, *quia Deo placuit ille, charus est habitus, cum inter peccatores viveret, de medio sublatus*.

Sensus est, q. d. Justus cum placeret Deo, vel quia per justitiam placuit Deo, hinc ab eo dilectus est, ideoque dum viveret inter peccatores, ab his translatus est ad caelum patriarcharum in limbo, et post Christum ad cœlum sanctorum in caelo, ne, si diutius inter peccatores degeret, pravus eorum verbis et exemplis, velut contagio afflaretur, corrumpere, macularetur, et eorum sortem transiret. Hunc esse sensum liquet ex Græco : ita quoque se explicat Sapient. dicitur

scabit : « Raptus est ne malitia (peccatorum, inter quos vivit) mutaret intellectum ejus. » Aludii ad Henoch, qui, ut ait Moses, *Genes. v, 21* : « Cum trecentis sexaginta quinque annis vixisset, ambulavit cum Deo, et non apparuit, quia tulit cum Deus. » Que verba Septuaginta sic translulerunt, et placuit Henoch Deo, et non inveniebatur, quia transtulit eum Deus : quam lectionem secutus Ecclesiasticus, dicit cap. xlv, vers. 16 : « Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det gentibus penitentiam. » Et Paulus, *Hebr. xi, 5* : « Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus : ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. » Tertullianus, lib. III *Carm. adversus Marcion.* cap. ii, scribit Henoch zelo Dei accensum, scelestissimè illo ævo gentis, ac præsertim gigantum facinorosa gente, eosque a sceleribus revocare conantem, cum se frustra laborare videret, a Deo tandem cum gemitu et lacrymis petiisse et impetrasse, ut a consorcio pessimorum hominum abriperetur in paradisum. Ad Henoch alludi censet S. Ambrosius, *Orat. de obitu fratris Satyri*, et scribens in *Psalm. xl et xlv*, ac eum secutus Jansenius. Dixi *alludi*, nam ex precedenti et sequenti liquet proprie et rigide agi hic non de Henoch vivente, sed de justo per mortem abrepto. Sensus ergo est, q. d. Sicut Henoch inter peccatores vivens, ne eorum contagio pollueretur, premature, si vilam ceterorum illius ævi hominum species, a Deo raptus et translatus est in paradisum : sic quilibet justus et electus, ne sociorum vitis et colluvie maculetur, a Deo cito abripitur, et in Ælium ante Christum, post Christum vero in caelum transfertur. Est tertium discrimen inter citam mortem justi et impii, quod justus rapiatur et colluvie impiorum ad cœlum sanctorum, impius vero ex colluvie peccatorum rapiatur ad tartara damnatorum.

11. RAPTUS EST NE MALITIA MUTARET INTELLECTUM EJUS (græce *ἀναγ*, id est mentem, intelligentiam, prudentiam ejus; S. Ambrosius legit *cor ejus*), AUT NE FICTIO (græce *δολος*, id est dolus) DECIPERET ANIMAM ILLIUS. — Syrus, raptus est ne transmutaret malitia conceptum ejus; Arabicus, translatus et raptus est antequam mutaret contemptio intelligentiam ejus, aut operiret fraudem animam ejus; Vatablus, abreptus est ne malitia immutaretur sensus ejus, neve anima ejus fraude circumveniretur, q. d. Justus a Deo dilectus raptus est, ne hominum suis et pravitas pravis opinionibus mentem ejus abrueret et depravaret aut ne illa pravitas præter rationis consilii consentiret, aut ne illius de hoc deciperetur, sed ut in sua justitia et gratia Deo persisteret usque ad finem vite, moreretur et ea raperetur. Sic ergo justus cito raptus, antequam maculetur, est prædestinatus, ait S. Augustinus; Da Corrupt. et gratia, cap. viii et sequenti.

Nota in *factio*, vel, ut græce est, *dolus* : solent

enim impii, ut pium pervertant, dolos et fraudes illi necere, subornando viros in speciem probos; item mulieres, qua eum in sui amorem et peccatum illiciant. « Porro simulata æquitas duplex est iniquitas, » ait S. Augustinus, in *Psalm. lxxii*; est enim iniquitas, est et simulatio. Hac simulatione et fictione plenus est mundus, præter opinionem mundi sunt, ambiendi esse honores, voluptati indulgendum, si quis te hœserit esse vindicandum, etc. Audi S. Cyprianum, *De Mortal.* : « Sed et Spiritus Sanctus, ait, per Salomonem docet, eos qui Deo placent, matris isthinc eximi, et citius liberari, ne, dum in isto mundo diutius immorantur, mundi tactibus polluantur. Raptus est, inquit, ne malitia mutaret intellectum illius : placita enim erat Deo anima illius, Sapient. iv, 10. Per malitiam accipit malitiam proprie dictam, puta nequitiam cum S. Ambrosio in *Psalm. xlv*, juxta illud, *Isai. lvii, 1* : « A facie malitiæ collectus est justus. » Nonnulli tamen per malitiam accipiunt afflictionem, laborem, molestias hujus vite, que sæpe ad peccatum incitant : sic Judas Machabeus, exhortans suos ad pugnam, ait, I *Mach. iii, 39* : « Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ. » Sic Possidius creptum tradit S. Augustinum ex hac vita, tedio malorum patriæ suæ, præsertim Ipponenis civitatis, cum dimissionem de hoc seculo poposisset a Deo. Anastasium papam scribit S. Hieronymus, *epist. 16*, idcirco raptum atque translatum esse, ne orbis caput (Roma) sub tali episcopo truncaretur, et ne semel latam sententiam precibus suis flectere coarctetur.

Hæc gnome S. Hieronymus consolatur S. Paulam mœrentem de obitu Blasille filie, *epist. 24* : « Cur dolens, inquit, quemquam mortuum? ad hoc enim nati non sumus, ut maneamus æterni. Abraham, Moyses, Isaias, Petrus, Jacobus, Joannes, Paulus vas electionis, et super omnia Filii Dei mortui, et nos indignamur aliquem exire de corpore : qui ad hoc forsitan raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus : placita enim erat Deo anima ejus : propter hoc præparavit educere eam de media iniquitate, Sapient. iv, 9. In longo vitæ itinere devils oberraret anfractuibus. Legatur mortuus, sed ille, quem gehenna suscepit, quem tartarus devorat, in cujus penam aeternis ignis actual. Nos, quorum exitum angelorum turba comitatur, quibus obviam Christus occurrit, gravemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus : quia quando hic moramur, peregrinamur a Domino, II *C. jñh. v, 6*. Illa, ulla nos cupido tenet, *Psalm. cxix, 3* : *Hæc mœti, quæ peregrinatio mea prolongata est a me, habitaculum meum habitantibus Cedar, multum peregrinatio est anima mea*. Si Cedar tenebræ sunt, et mundus iste sunt tenebræ, quia lux lucret in tenebris, et tenebræ eam non comprehendunt, Joann. 1, 5. Dicitur hæc accommodans Blasille, ista subjicit : « Favensu-

Bisille nostre, quæ de tenebris migravit ad lucem, et inter fidei incipientis ardorem, consummati operis percepit coronam. Revera si scœulare testiderium, et quod Deus a suis avertit, delicias vite hujus cogitantem mors immatura fonte plangenda erat, et omni lacrymarum fonte ploranda. Nunc vero eum, proptio Christo, ante quatuor ferme menses, secundo quodammodo proposito se baptismo laverit, et ita deinceps vixerit, ut calcato mundo semper monasterium cogitarit; non vereris, ne tibi Salvator dicat: Irascaris, Paula, quia tua filia mea facta est filia? indignaris de judicio meo, et rebellibus lacrymis facis injuriam possidenti? Scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitem. »

Porro Commentatores, inter quos est Alfonsus Curiel, scribens in hunc Sapientie locum, eum sic interpretabatur, ut dicant Deum cognoscere futura, non tantum absolute, sed etiam sub conditione, v. g. quid facturus esset Petrus, si tali loco et tempore tanta carnis tentatione pulsaretur, illine consentiret, an non? sic enim, aiunt, quid in re futurum esset, si conditio tentationis poneretur, etiamsi ipsa nunquam reipsa poneretur. Ideo enim justum sibi dilectum et electum e vita rapit, ne, si vivat, tentatione cadat et pereat. Si dicas: Rapit eum ob periculum casus, ut illo eum eximat; respondit id verum esse, at non sufficere: non enim dicitur hic quod rapit Deus justum, ut eum periculo lapsus subducatur, sed ut lapsus revera futurum eum subtrahat; ait enim: « Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. » Sciebat ergo certo Deus, quod justus hic nisi raperetur, malitia de facto mutaret intellectum illius, et fictio deciperet animam illius, etiamsi communia et ordinaria gratiæ auxilia, quæ ceteri habent, ipsi non desissent. Alioqui enim si non fuisset mutandus, nec decipiendus, Deus hic contrarium judicasset et errasset, quod absit: Dei enim cognitio est scientifica, ideoque certa et infallibilis, cum hominum sæpe sit conjecturalis, probabilis et incerta, ideoque fallibilis et erronea.

Rursum certa Dei circa justos æque ac improbos providentia, inquit, quam hic Sapiens describit, exigit certam futurorum, etiam sub conditione duxit, præsentiam: illi enim velut fundamentum incumbit, et immittit, v. g. decernit Deus rapere justum e tentatione, aut tantam gratiam illi dare, qua scit fore ut de facto tentationi resistat, tanquam vineat: prius ergo hanc conditionatam sciat oportet: Si Petro taliter tentato tantam dederit gratiam, fiet omnino ut resistat; dabo ergo illi tantam; alioqui enim aliam majorem illi dare decrevisset. Volabat Deus ostendere suam potentiam et viros in Pharaonem et Ægyptios, cogendo eum ut dimitteret Hebræos, ideoque volebat multiplicare in eo sua proligia, ac plagis minorum majores addere usque ad decem, sciebat

ergo antequam decerneret immittere primas plagas ranarum, sciniphum, muscarum, locustarum, quod, si eas immitteret, Pharaon eis non flecteretur ad dimittendum Hebræos, itaque ipse occasionem haberet majores plagas grandinum, pestis, fulminum, et necis primogenitorum in eum immittendi, ac potentiam suam toti mundo ostendendi. Si enim Pharaon primis plagis cessisset, et dimisisset Hebræos, Deus juste non posuisset in eum posteriores et majores immittere, quod tamen facere destinaret, ut sui terrorem mortalibus inculeret. Præsciebat ergo, antequam primas plagas immitteret, Pharaonis cor eis non flectendum, itaque sibi copiam fore cæteras infligendi. Hoc est quod Mosi prædixit Deus ante omnes plagas, Exod. vii, 3: « Ego indurabo, id est indurari permittam, cor ejus (Pharaonis), et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Ægypti, et non audiet vos, » etc.; et cap. ix, vers. 16, ait Deus ad ipsum Pharaonem: « Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra; » et cap. x, vers. 1, ait ad Mosen: « Ingredere ad Pharaonem: ego enim induravi cor ejus, et servorum illius, ut faciam signa mea hæc in eo, et narres in auribus filii tui, et nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, etc., et scilicet quia ego Dominus. » Deus enim scit omne verum: e contradictoriis autem propositionibus de futuro, sive cæ absolute sint, sive conditionate, necessario alterutra est vera. Scit ergo determinate Deus utra pars erit vera, quia scit omne verum. Sicut ergo in absolute futuris scit id quod absolute futurum erit, ut quod Antichristus peccabit, etiamsi nullum hujus rei vestigium exstet, nec exstabit nisi post multa sæcula: ita pariter scit id, quod conditionate futurum erit, ut si Antichristo talis vel talis tentatio objiceret, scit quod illi succumbet, vel non succumbet, prout verum erit, par enim et similis utrorumque videtur ratio: in futuris enim sive absolute, sive conditionate necessario altera pars contradictionis est vera, v. g. si ponatur talis tentatio, erit in Petro consensus, vel non erit: alterum enim necessario accidit oportet, ut sit, vel non sit; nullum enim inter hæc duo contradictoria datur medium. Deus ergo, qui scit omne verum, scit determinate quod erit, vel quod non erit.

Ratio a priori est, inquit, immensitas mentis et aciei divinæ: ipsius enim vis penetrandi, cernendi, cognoscendi quaquaversum est infinita, quare plene usque ad fundum penetrat, perspicit et comprehendit omnes res et causas, etiam contingentes et liberas. Scit ergo quid liberum arbitrium ejusque hominis vel angelii sit facturum, si hæc illave tentatio aut conditio ponatur: quia propensiones, nutus, actus etiam abditos, latentis et occultissimos, plane et plene pervidit, et comprehendit: perinde ut homo acutissimi visus perspicit omnia, quæ in vitrea pyxide conclusa

aut. Hinc Davido interrogante, I Reg. xxiii, 12: « Si tradent me viri Ceilæ et viros qui sunt mecum, in manus Saul? dixit Dominus: Tradent, » et tamen de facto non tradiderunt, quia David ad a Deo audiens profugit ex Cella, uti ibidem subdit. Sic Christus ait, Matth. xi, 21: « Si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent; » et cap. xxiv, 22: « Nisi brevitati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviantur dies illi. » Hæc Alfonsus Curiel et commentatores jam citati; verum questionis jam dictæ pertractatio proprie pertinet ad scholasticos: vide Suarez, Vasquez, Molinam, Gregorium de Valentia, etc., I part. Quæst. XIV, art. 13, et Curiel hic: mihi enim magnum mare restat arandum, ideoque ad ulteriora pergendum.

Denique S. Augustinus, lib. I De Prædest. Sanctorum, cap. xiv, recte valideque ex hoc loco confert sempelagianos, docentes quemque a Deo prædestinari et gratia donari, vel reprobari et gratia privari ex ejusque merito vel demerito, non absolute, sed conditionate prævisio, v. g. Deum hunc parvulum in infantia moriturum prædestinasse, quia præsciebat eum bene operaturum, recteque sua gratia usurum, si supervivisset; illum vero reprobase, quia præsciebat eum male operaturum, maleque sua gratia usurum, si ei vita superstes fuisset. Directe enim contrarium docet hic Sapiens, scilicet ideo rapi e vita justum a Deo, ne malitia eum mutet: mutandum ergo prævidebat Deus, ni prius eum raperet; rapit ergo ne mutaretur, sed perstaret in justitia, itaque eligeretur ad gloriam, et salvaretur; alioqui sic raptus reprobandus erat et damnandus, non prædestinandus et eligendus, juxta sententiam sempelagianorum. Audi S. Augustinum: « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus. Dictum est enim secundum pericula vite hujus, non secundum præsentiam Dei, qui hoc præservit, quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est quod ei mortem immaturam fuerit largiturus, ne tentationum traheret incerto, non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. De hac quippe vita legitur in libro Job, cap. vii, vers. 1: Nunquid non tentatio est vita humana super terram? sed quare alii concedatur, ut ex hujus vite periculis, dum justus sunt, auferantur; alii vero justus, donec a justitia cadant, in eisdem periculis vita productione teneantur? quis cognovit sensum Domini? Et tamen hinc intelligi datur, etiam illis justis, qui bonos pioque mores usque ad senectutis maturitatem, et diem vite hujus ultimum servant, non in suis meritis, sed in Domino esse gloriantium: quoniam qui vite brevitate rapit justum, ne malitia mutaret intellectum ejus, ipse in quantumque vite longitudine custodit justum, ne malitia mutet intellectum ejus. Cur autem hic tenuerit

casurum justum, quem priusquam cadere non posset auferre, justissima omnino, sed inscrutabilia sunt judicia ejus. » Et inferius sic probat exemplo parvulorum, « quorum cum alii baptizati, alii non baptizati, vite hujus terminum sumunt, satis indicant misericordiam et judicium: misericordiam quidem gratulatum, judicium debitum: si enim judicarentur homines pro meritis suæ vite, quæ non habent, morte preveniente, sed habituri essent si viverent, nihil prodesset ei qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus; nihil prodesset eis qui lapsi moriuntur, si ante morerentur, quod nullus dicere christianus audebit. » Per præsentiam initio nominatam S. Augustinus accipit absolutam, ut patet ex ratione quam subjungit, non conditionatam; hanc eum agnovisse liquet, lib. De Bono persever. cap. iii, et Enchir. cap. xciv, et De Corrupt. et gratia, cap. viii et seq.; tantum ergo vult dicere S. Augustinus merita sub conditione futura, non esse vere merita, ac proinde non esse absolute a Deo prævisia, ut propter ea præmium penamve decerneret.

Tropologicè ex hoc loco S. Cyprianus, lib. De Mortal. quem citat S. Augustinus, De Prædest. Sanctorum, cap. xiv, docet mortem justis esse utilem et appetendam, quia eos eximit periculis et tentationibus hujus vite, facitque securos et impeccabiles. « Cur non, inquit ex S. Cypriano S. Augustinus, cum Christo futurus, et de Domini pollicitatione securus, qui ad Christum vocaris, amplecteris, et quod diabolo carcas gratularis? » et alio loco: « Pueri, inquit, periculum lubrica etatis evadunt; » idemque alio loco: « Quid non, inquit, properamus et currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum; frequens nos et copiosa turba desiderat, jam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. » Proprie vero hæc gnome docentur petere a Deo, ut nos rapiat e vita cum sumus in justitia, id est in statu gratiæ, alique ingruant tentationes, quæ nobis periculum peccandi et gratiæ excidendi creant: in hoc enim rapto opportuno consistit nostra prædestinatio, electio et salus æterna, ut docet S. Augustinus, De Corrupt. et gratia, cap. viii. Quem enim Deus ita rapit, is habet magnum illud perseverantiæ donum, eum eoque moerit et salvatur, quod proinde sub meritum non cadit, sed humili prece assidue a Deo flagitandum est, ut ex S. Augustino docet Coccilium Tridentinum, sess. VI. Quot sunt in celo, qui nisi cito e vita et tentatione rapiti fuissent, nunc essent in inferno? et quot sunt in inferno, qui si cito rapiti fuissent, sed modo essent in celo? Mors ergo temporaria et congrua non odit, sed summi amoris, imo prædestinationis et electionis divinæ certum est signum, imo proprius effectus.

Vidit id ipsum per umbram Seneca, qui in

Consol. ad Marcianum, cap. xxiii: «Facilius, inquit, ad superiores iter est animis cito ab humana conversatione dimissis: minus enim fecis ponderisque traxerunt; antequam obducerent, et altius terrena conciperent, liberati, leviores ad originem suam revolant, et facilius quicquid est illud obsolevit illi que cluunt. Nec unquam magnis ingeniis chara in corpore mora est; exire atque erumpere gestiunt, ægre has angustias ferunt, vagi per omne sublime, et ex alto assueti humana despiciere. Inde est, quod Plato clamat sapientis animum totum in mortem promovere, hoc velle, hoc meditari, hæc semper cupidine ferri in exteriora tendentem.» Porro S. Gregorius Nyssenus, tract. *De Infantibus*, qui *prematuro obdormunt*, pulehrum dat similitudinem: Sicut, inquit, pædagogus sapiens puerum cito abducit et convivio longiore, in quo multe sunt epule et vina delicata, que gulam insidiose ad excessum sollicitant, indeque vomitum et crapulam creant: sic Deus infantes ex hoc vite convivio cito abducit, ne ejus voluptatibus inebrientur et demerantur. Aliud simile ignis affert Plutarchus, *Consol. ad uxorem*: «Nam sicut ignis, ait, si eum extingueris, mox accendat, excilatur, et concipit flammam ocyus: ita animus, si quam citissime hinc avolet,

percolat exemplo fera limina Diis,

prims quam ingenti rerum humanarum amore sit imbutus et delinuit, atque quasi ex veneno contabescat.»

12. FASCINATIO ENIM NUGACITATIS OSCURAT BONA, ET INCONSTANTIA CONCUPISCENTIE TRANSVERTIT SENSUM SINE MALITIA. — græco *ἀναστα*, id est *malitia expertem*, insontem, innocentem; Valabius, *fascina enim vanitatis, que honesta sunt obscurat; et concupiscentia vaga sinceram mentem pervertit*. Pro *nugacitatis* græce est *παλαιός*, id est *malitia*, improbitatis, nequitie, vel villitatis, vanitatis, levitatis, ineptie; *nugacitas* ergo est malitia *nugax*, hoc est, nugis suis illicens, fascinans, et in perniciem deducens hominem; unde Syrus vertit, *zelotypia mali corrumpit bona*; Arabicus, *quoniam corpus malitia obnigrat bona*.

Fascinatio est genus incantationis, quo homines ita ligantur, ut liberi non sint, nec mentis compotes, sæpe ad extremam maciem deveniant; item quo magi perstringunt oculos et sensus, ut videantur sibi videre, audire, sapere res pulcherrimas, quas revera non vident, nec audiunt, nec sapiunt; unde græcum *βασανισμός*, id est *fascinatio*, dicitur quasi *causativa*, id est *causam videndi, hoc est oculis aspectu occido*, juxta illud Virgiliti, *Edoia* 41:

Nescio quis teneros oculos mihi fascinet agnos.

Hinc contra fascinum a gentilibus colebatur et invocabatur deus *Fascinum*, de quo Plinius, lib. XXVIII, cap. IV: «Religione, aut, mutatur et

Fascinum, imperatorum quoque non solum infantium custos, qui deus inter sacra romana a Vestalibus colitur, et currus triumphantium suis ostendens defendit medicus invidia, subleque eosdem recipere.» Jam

Primo, Franciscus Valesius, *Sacr. Philosoph.* cap. LXVII, censet fascinum nihil esse, nisi falsam vulgi existimationem, et superstitiosum timorem, quo ex recepta apud rudes falsa opinione, nulli fiment infici ab oculis vetularum, vel lipporum, unde invidiorum, cum a parte rei oculi hi inotentem ledere nequeant: sapientem igitur hinc a vulgi credulitate, licet falsa, mutare phrasin d metaphoram. «*Fascinatio*» igitur «*nugacitatis*,» inquit, vocatur concupiscentia oculorum, hoc est avaritia et cupiditas rerum alienarum: quia enim is morbus concipitur oculis, vocatur per analogiam *fascinatio*; dicitur vero *nugacitatis*, quia bonorum fallacium, juxta illud, *Psalm.* IV, 13: «*Filli hominum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendaciam?*» hoc est, vana et mendacia bona. Itaque concupiscentia oculorum est fascinatio *nugacitatis*: hæc obscurat bona, quia, ut dicitur I *Timoth.* VI, cupiditas radix est omnium malorum; et, ut ibidem *Sapient.* dicitur: «*Instantia cupiditatis transvertit sensum sine malitia.*» Itaque locutio illa Sapiencie de fascinatio allegorica est: allegoria vero accipitur a vulgari opinione. Hæcque Valesius.

Idem docet S. Hieronymus *in Galat.* III, 1, ac S. Chrysostomus, *ibid.*, et S. Basilii, hom. II *De Invidia*, et noster Delrio *in Magicis* lib. I, cap. III, Quest. IV et seq. Hinc aliqui fascinum derivant a *φασκίνα*, id est *invidio*; hoc autem idem est quod *nimium video*: qui enim invidet, a videndo et invidendo nequit oculos avertere. Verum hæc vera sunt, si naturam speciet, nullum enim est naturæ fascinum; non autem si magiam: per eam enim demon perstringit et fascinat oculos, aures, omnesque sensus et membra, cosque inficit, morboque et morte non raro afficit, ut patet quotidiana sagarum experientia. Vide Delrio *in Magicis*, lib. III, part. I, Quest. III, sect. I, ubi fuse ostendit fascinum non fieri per naturam, sed per magiam et demonem, ejusque esse præstigias. Hinc

Secundo, aptius noster a Castro *fascinationem* hanc tribuit suasioni et consilio impiorum socio-rum, vel doctorum, vel consiliatorum, qui mala velut bona suadent et consulant, q. d. Malitia, seu improbitatis fascinum obscurat bona, hoc est lædit et corrumpit, quemadmodum fascinator oculis aspectuque faciem infantis, quam aspiciet, ita inficit, ut quandoque eneet: sc. præcipis, vel potius improbus homo, lædit ac corrumpit pravus suis opinionibus, que bona sunt, ut simplex vir mala putet; et contra bona putet, que vere mala sunt. Huc accedit noster Delrio loco jam citato: «*Fascinum nugacitatis*,» inquit, «*fascinum vile, nugax et nihil, phrasin hebræa:*

sic enim significat a vilissimis et a minimi pretii quisquiliis terrenis, maxime a nugatoria et adulatoria laudatione, ita nos perstringit et lædicat, ut ad vera bona prorsus occurtiamus, ut bona celestibus, semperis interitura præferamus: fascinatorum vero nomen usurpat, quia vulgus indevorum falsam illam fascinationem credebat contingere, adeo ut hujusmodi fascinatorem oculum Sæpe impij recuti tribuere non verentur, quos Abulensis *in Genes.* cap. XXI refellit. D. Bonaventura, *Comment.* in versum illum 42, vidit alio ad fascinationem, et ideo dicit: Secundum quod homines maligni dicuntur laudando pueros fascinare, satis indicans quanti illa faceret. Hæc Delrio. Huc facit illud Festi Pompeii: «*Fascinatio laus faciat et demerit multos, ut plus se esse estimant, quam sint, planeque alios et eximios præ cæteris sese autument, que magna est nugacitas, tum laudantis, et lepore jocisque suis adulatoris audientem demerentis; tum ejus qui laudibus suis pascitur, et ultro demerenti se sinit.*» Hæc ergo laudatores sunt *nugacitatis*, quia nugosas suas laudes vendunt: sic olim *nugivendus* dicebatur, qui aliqui mulieribus venderet, ait Nonius: nam omnia quibus mulieres utuntur, pro rebus vanis et inanibus habentur. Rursus ex adverso *basanivus*, id est *fascinatio*, significat invidiam, criminationem et obretractionem: hæc enim sæpe fascinat, tam invidiam, quam eum qui invidet, dum ejus obscurat et evertit bona opera: dum enim ea criminantur impij, ab eis sepe cessant pii ex metu humano, ne impiorum maledictionem in se provocent.

Posset, tertio, quælibet concupiscentia et illecebra peccati vocari *fascinatio nugacitatis*, quia ipsa rationem, virtutem, honestatem obvelat, tegit et obscurat sua nugaci illecebrosaque pulchritudinis et vanitatis specie ac ludo: species enim voluptatis, qua se obtegunt malitia et vanitas peccati, ita fascinat rapitque mentem, ut peccati turpitudinem sub ea latentem non videat, non consideret multo minus virtutis decorem et honestatem. Voluptates ergo sunt quasi sirenes, que hominem illecebrosa sua specie et cantu fascinant, ligant et necant. Rursus *fascinatio nugacitatis* sunt phantasmata innumera et vivacia, que menti suggerunt ira, libido, invidia, superbia, cæteraque passionem: hæc enim interius in capite tanta vi, turba et tumultu prestrepunt, ut animam obambularent, fascinent, et sæpe a vero rectoque abducunt. Quod ergo dicit Paulus Galatis, cap. III, vers. 1: «*O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus prescriptus est in vobis crucifixus?*» q. d. Quis vos incantavit, et oculis aspectu

maleficis, veluti prestigio imposuit, ut quod eorum cernitis non videatis, et quod non est, id eos cernere putetis? Idem dicas quod non, luxurioso, aedo, iracundo, superbo, avaro: Quis te fascinavit, stolidè, ut ob fictam et fallacem speciem voluptatis, gula, luxuriis, aedie, ira, superbis, avaritiæ reliquias et contemptas rationem, virtutem, legem, cælum ipsamque Deum? Quis te suis prestigiis ita demeravit, ut per modicum delictis æternum fel tibi coamas? ut per modicum melleis nis, mare amaritudinis et dolorum tibi accersas? ut ob gustus tactusque exilium titillationem, velis ardere Jugiter in æternis gehennæ incendiis, velis stupor! o fascinum! o amentia! o vesania! Quis error, quod fascinum, quis furor te cogit nugas puerciles, viles, exiles rebus veracibus, solidis, pretiosis, terrena celestibus, momentum eternitatis, gehennam paradiso, creaturam Creatori antelaterre? Vide que de nugis et nugacitate dixi *Sophon.* III, 18.

ET INCONSTANTIA (S. Fulgentius, epist. II, cap. IV, legit *instans*), concupiscentia enim instat, sollicitat urgeatque hominem, ut rem concupitam prosequatur | CONCUPISCENTIE TRANSVERTIT SENSUM SINE MALITIA. — Pro *inconstantia* græce est *ἀναστα*, id est *evagatio*, error (unde gallicum *voyer* et *reverti*), agitato, turbo, vertigo, circumitio, gyratio, circumrotatio: hinc *inconstans* est *fundus*, que lapidem rotando jacit. Huic voci pariter affinis est *ἐπίπεδος*, id est *turbo*, *rhombus*, quod est instrumentum, cui femine fila, que neverunt, circumvolvunt: quo pariter pharmaceutria, sive veneficia, utebantur ad fascinum, puta ad lunam tortis fili deducendam; unde illud Martialis, lib. IX:

Quæ nunc Thessalico lunam deducere rhombo.

Et illud Propertii, lib. II, *Eleg.* XXI:

Delidant magico torti sub carne rhombi.

Hinc Cervantius vertit, et *rhombus* (circumrotans) *cupiditatis mentem simplicem labefactat*. Hæc igitur vagatio et rotatio concupiscentie transvertit sensum sine malitia, græce *ἀναστα*, id est *inconstantem*, *sinceram*, *simplicem*, *puram*. Concupiscentia ergo est turbo, et instar turbinis hominem in orbem gyrat et rotat, ut nunc ad hoc, nunc ad illud, nunc ad aliud concupiscendum, instat turbidus volvatur et roletur.

Causa est *primo*, quod concupiscentia sit pruriens et petulans, quod petulantur ab una voluptate ad aliam transcurrit et transilit, ut curiosus exploret ubinam sit voluptas major. *Secundo*, quod animum eadem non saturet, ut ipse viis et exilis, ideoque *hinc* sui fastidium in eo creet; quare animus, ut se hæc satie et tedio levet, aliud et aliud voluptatis objectum querit dicens: «*Affer, affer*,» *Proverb.* XXX, 45. *Tertio*, quod voluptates æque ac vitia inter se connexa sint: aedie enim trahit et incitat ad gulam, gula ad

luxuriam, luxuria ad iram, ira ad superbiam: vide dicta *Thren.* 1, 8. Audi Cassiodorum, tract. *De Amicit.*: « Dum post rei desiderate obtentum majori se sentit indigentia laborare, praepitata incipit fastidire, et denuo in alterius rei succenditur appetitus, non tamen satianda, sed alterius falsa felicitatis imaginatione fallenda: hic est circuitus impiorum; haec est vituperatio multorum commorantium in circuitu; haec est mola Samsonis, quam decisis virtutum crinibus, et effossis prudentiae oculis circumvolvitur, sequens cupiditatum circuitum, etiam relicto compendio choriatis. Caput, inquit, circuitus eorum, labor laborum ipsorum operiet eos. » Hoc est quod ait *Psalm.* *Psalm.* LXXVII, 44: « Deus meus, pone illos ut rotam, » *q. d.* ait Origenes: « Sic illos versa et circumvolvi, ut nulla sit quies, sicut rotae haec est natura, versari et circumvolvi; » et *Euthymius*: « Fac, inquit, eos continue instabiles et crebris mutationibus circumactos: sic enim rotae poterunt comparari. » Addit S. Augustinus: « Pone illos ut rotam, quod rota ex his quae retro sunt extollitur, ex his quae ante sunt deiecitur: sic fiunt omnes inimici populi Dei. » Et S. Gregorius, XVI *Moral.* xxv: « Ut rota ponatur iniqui, quia in circuitu laboris missi, dum ea quae ante sunt negligunt, et ea quae deserenda sunt sequuntur, et posterioribus elewantur, et in anterioribus cadunt. » Et Procopius in *Isai.* LIV: « Est, inquit, errantium eor instabile, ebriorumque more cupiditatibus agitur et vacillat; quolibet enim spiritu circumagitur, et quod est in proverbio, rapiuntur cupiditatum *ἐπιλαμπρῶς*, id est turbine. » Vide dicta *Isai.* LVII, 20.

Quocirca S. Chrysostomus, hom. 7 in *Acta*: « *Πονηρία*, inquit, id est malus dicitur, *πᾶσι δὲ πονῆς*, id est a laborando; sic videlicet Scriptura maligni semper vocat laborem, ut quando dicit, *Psalm.* x, 7: *Sub lingua eorum fatigatio et dolor.* » Quin et Seneca, *De Vita beata*, cap. xxvii: « Nonne, ait, nunc quoque, etiamsi parum sentitis, turbo quidam animos vestros rotat et involvit, fugientes penitentesque eadem; et nunc in sublime alligatos, nunc in infima allisos rapit? » Deludunt ergo ab infido mundo, et a fallaci die moris, sicut parasiti ab Hellogabalo imperatore, de quo ita scribit Lampridius in ejus *Vita*: « Passitos ad rotam aquarum ligabat, et cum vertigine sub aquas mittebat, rursusque in summum revolvebat, eosque ixtionis amicos vocavit. » Adulatio ergo, aequae ac cupiditatis, est ixtionis rota. Duas ergo mali et peccati radices hic notat Sapiens, scilicet pravitate opinionum et consilio in intellectu, quae est fascinatio nugacitatis; et vagam cupiditatem intemperantiam in appetitu et voluntate, quae est inconstantia concupiscentiae: utraque plenus est hic mundus, quare Deus provida sua benignitate justum ex eo cito per mortem educit, ne in hosce ejus laqueos incidat, capiat et pereat.

TRANSVERTIT, — id est invertit, pervertit, ut vertit Vatablus, transmutat ex bono in malum, itaque in aliam (hoc enim est *ἄλλῃ*) speciem transformat et transfiguratur, ut vertit Noster, cap. XVI, vers. 23: *grecce* μετατρέφει, id est quasi metalla effodit, cavat et eruit, ut Noster vertit, *Deuter.* VII, 9, *g. d.* Sicut fossores fodiendo e terra visceribus erunt aurum, argentum caeteraque metalla, sic concupiscentia e visceribus mentis effodit, eruit et exhaurit omnem sensum, omnem prudentiam, omnem sinceritatem, omnem innocentiam et virtutem, eamque per vitium invertit et pervertit: haec enim est pretiosa aut aurum, imo auro et argenteo pretiosior; quae proinde si cum cupiditate et vitio commutatur, plane depravatur, vitiat et pervertitur, perinde ac si aurum in aes, argentum in plumbum verteretur et perverteretur, juxta illud, *Jerem.* VI, 30: « Argentum reprobum vocate eos: » vide ibi dicta.

13. CONSUMMATUS IN BREVI EXPLEVIT (S. Fulgentius legit, *replevit*) TEMPORA MELTA. — *Grecce* *ἔκλεισε*, id est longa, *q. d.* Iustus, qui brevi tempore per gratiam Dei, sumque cum illa studiosam cooperationem, evasit in prudentia et virtute perfectus, hic censendus est diu et per multa tempora vixisse. *Grecce* est *ἔκλεισε*; id est qui ad complementum et consummationem pervenit, virtutis scilicet, et vite justae: in hunc enim eor uno finem a Deo vite spatium mortalibus datum et dimensum est; consummatus ergo in virtute, censetur ad suam mensuram perfecte aetatis (puta virtutis) pervenisse, licet aetate et annis sit juvenis: nam quaeali per multos annos egissent, hic paucis absolvit, eamque sanctitatem brevi adeptus est, quam alius longo tempore sibi non comparasset, ait Clarus. Unde S. Bonaventura explicat, *q. d.* « Perfectus in gratia medio tempore explevit meritum, quod alii acquirunt per multa tempora: » pertinet enim haec gnomo ad illum vers. 8: « Cui autem sunt sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata: » eo enim redit. Ex adverso de impio dicitur: *Isai.* LXV, 20. « Puer centum annorum morietur. » Consummatus ergo non est idem quod consumptus, mortuus, defunctus, ut vertant Vatablus et Guarinus: *ἔκλεισε*, inquit, *vita spatio perfectus vel defunctus paucis longa tempora explevit; sed perfectus in virtute, qui scilicet per crebros, intensos et heroicis virtutum actus, parvo tempore ad culmen sanctitatis evasit; unde S. Ambrosius in funere Theodosii imperatoris: « Perfecta, ait, est aetas, ubi perfecta est virtus. » Tempora ergo multa vocatur, quae plena sunt bonis operibus; paucis vero aliorum, quae his sunt vacua, juxta illud, *Job.* VII, 3: « Sic et ego habui menses vacuos. » Ubi S. Gregorius, lib. VIII *Moral.* cap. v: « In hac vita, inquit, quaedam laboriosa sunt, quaedam vacua, quaedam vero vacua simul et laboriosa: amore quippe Conditoris, presentis vite tribulationibus*

exerceri, laboriosum quidem est, sed vacuum non est; amore autem saeculi voluptatibus solvi, vacuum quidem est, sed non laboriosum. Amore vero ejusdem saeculi adversa aliqua perpoti, et vacuum simul est et laboriosum: quia ex adversitate mens afficitur, et remunerationis premio non repletur. In his itaque S. Ecclesia, qui in ea jam positi adhuc voluptatibus defluunt, et proinde fructu boni operis non ditantur, menses vacuos dicit, quia vite tempora sine retributionis munere expendit. » Qui ergo sapit, annos vacuos virtutibus imple.

Sic Christus Dominus vixit tantum 33 annis, totidem fere S. Joannes Baptista, si quae paucis ad quantum meritorum cumulum pervenit I. S. Antonius de Padua, ardens et apostolicus praedicator, vixit annis duntaxat 36; S. Casimirus, 23. Tres fuere filiae S. Sophiae, omnes gloriosae virgines et martyres, scilicet S. Fides duodennis, S. Spes decennis, S. Charitas novennis martyrium fortiter obiit: Ecclesia earum triumphum celebravit die 4 augusti. Sic P. Gaspar Barzeus. *Zelandus*, S. Francisci Xaverii socius, imo vicarius, vir apostolicus, septem annis quibus in Societate Jesu vixit, et quibus quinquae exegit in India, puta Goe et Armuzie, tanta vel multitudine quasi infinita, vel rei magnitudine admiranda perpetravit, vere ut dixit quidam de eo ex India scribens, quod in brevi consummatus expleverit tempora multa, ait noster Trigaultius in ejus *Vita*, cap. XIV. Lege *Vitam* ejusdem, et obstupesces. Is autem quem citat, fuit P. Antonius (quadris Indiae praepositus provincialis Societatis Jesu, ut patet ex fine *Vitae*. Atque ut alios taceam, B. Aloysius Gonzaga, Societatis nostrae religiosus, consummatus est anno aetatis 24. Quocirca ipse ad raptum hunc et transitum ab hac vita ad caelestem assidue suspirabat: cum enim cardinalis Bellarminus, ejus tum confessorius, eum hortaretur ut a Deo vitam longiorem postulare, quod ejus exemplo ceteri instruerentur venia petita, negavit id exsequi se posse: « Quia non potest, inquit, a Deo major homini conferri gratia, quam ad se illum evocare, dum in gratia non immerito vindicavit. Retinet quippe virtute, quod amisit in tempore. Porro vera virtus finem nescit, tempore non clauditur. » Et paucis inferre ceteris: « Justus nunquam dicit: Satis est; sed semper exurit sitique justitiam, ita ut, si semper viveret, semper quantum in se est, justior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur: non enim ad annum vel ad tempus instat mereo-nari, sed in aeternum divino se mancipat famulatu. » Unde concludit: « Sempiterna itaque justis esurles sempiternam meretur refectionem, et licet in brevi consummetur pro tempore, judicatur tamen explese tempora nulla pro virtutis perpetuitate. »

14. PLACITA ENIM ERAT DEO ANIMA ILLIUS (per justitiam inherenterem, et gratiam illi infusam a fessariorum ejus, ac nominatim cardinalis Bellarmini, aliorumque virorum gravium affirmant. Vidit idipsum per umbram Seneca, *epist.* 69: « Portus petendus, inquit, nunquam recusandus; in quem si quis intra primos annos delatus est, non magis queri debet, quam qui cito navigavit. » Sic Homerus Diomedem inter Graecos nuncupat etate minimum, prudentia maximum; Demophilum vocat Pindarus annis juvenem, consilii senem; Appium Claudium natu minimum senatoribus natu maximis Livius anteponit; puer Ascanius a Marone commendatur, IX *Æneid.*:

Ante annos animoque gerens, curamque virilem.

Audi S. Ambrosium in *Psalm.* CXVIII, serm. 18: « Liqueat igitur, inquit, quod non senectutis longævitas eligatur, sed custodia verborum Dei. Denique ipse Moyses Jesum Nave et Caleb juvenes praeter ceteris approbavit, quorum consilium in terra electione magis quam multorum seniorum et ipse secutus est, et Deus prebuit. »

Possit rursum *ἔκλεισε* verti, primo, *immolatus*; secundo, *consecratus*; tertio, *gloria et honore coronatus*, *q. d.* Iustus omnes suas actiones et passionnes offerens, immolans et consecrans Deo, per eas, licet modicas et breves, aeterna gloria coronatur instar Christi, de quo ait Paulus *Hebr.* II, 10: « Decebat enim eum propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummare. » vide ibi dicta. Aliter hanc sententiam explicat S. Bernardus, *epist.* 254 ad *Guarium*; nimirum, *q. d.* Iustus licet parvo tempore vivat, tamen consummat et implet tempora multa, quia animo amplectitur totam aeternitatem, ita ut, si in aeternum viveret, vellet semper Deo servire, et ire de virtute in virtutem; audi S. Bernardum: « Quomodo enim non explevit omnia tempora, qui transit ad aeternitatem? Quanta sane tempora, non longevitate, sed longanimitate, hoc est non annorum serie, vel dierum numero, sed mentis devotione et inextinguibili semper proficiendo desiderio percurrere potuit, tanta sibi in meritis non immerito vindicavit. Retinet quippe virtute, quod amisit in tempore. Porro vera virtus finem nescit, tempore non clauditur. » Et paucis inferre ceteris: « Justus nunquam dicit: Satis est; sed semper exurit sitique justitiam, ita ut, si semper viveret, semper quantum in se est, justior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur: non enim ad annum vel ad tempus instat mereo-nari, sed in aeternum divino se mancipat famulatu. » Unde concludit: « Sempiterna itaque justis esurles sempiternam meretur refectionem, et licet in brevi consummetur pro tempore, judicatur tamen explese tempora nulla pro virtutis perpetuitate. »

14. PLACITA ENIM ERAT DEO ANIMA ILLIUS (per justitiam inherenterem, et gratiam illi infusam a

Deo ob merita Christi): PROPTER HOC PROPERAVIT (Dominus, qui precessit) EDUCERE ILLUM DE MEDIO INQUITATUM. — S. Fulgentius, *de media iniquitate*; Græca habent duntaxat, *propter hoc festinavit de medio iniquitatum*, scilicet egredi justus, uti Abraham ex Ur Chaldaeorum, Lot e Sodomis, Moses et Hebraei ex Aegypto; verum melius Noster *propere* refert ad Deum, ideoque subaudit *ut educere illum*, Deus enim rapuit justum, uti dixit vers. 14; non ergo justus eripuit septimum, Deus enim omnis gratiae, liberationis, perseverantiae, bonae mortis et salutis nobis est origo, fons et causa prima et praecipua.

POPULI AUTEM VIDENTES, ET NON INTELLIGENTES, NEC PONENTES IN PŒCORDIIS TALIA: — subaudi, mirati sunt et murmurarunt, vel contra justum, quasi ipse suis sceleribus meritis sit citam mortem; vel contra Deum, quod justum innocentem subita morte mulcerit. Simplicius et germanicus per hebraismum exponas, *g. d. Populi infideles, vel impii, id est videntes, id est viderunt, citam justum mortem, et causas jam dictas non intelligentes, id est non intellexerunt, nec eas cordi habuerunt*; Hebraei enim sepe usurpant *benoni*, id est participium, praesertim praeteritum (nam in Graeco hic sunt acoisi *benoni* et *vehoceri*, qui habent significationem praeteriti, *g. d. Cum vidissent, non intellexerunt*) pro ipso praeterito. Similis enallage est Rom. XII, 14: « Spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, » etc.; hoc est, spiritali fervete, Domino servite, spe gaudeat, in tribulatione patientes estote, orationi instate; et II Cor. x, 12: « Sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes (id est metitur et comparamus) nosmetipsos nobis, » etc. Hunc esse sensum liquet, quia ita Sapiens se mox explicat dicens vers. 17: « Videbunt enim finem sapientis, et non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, » etc.

15. NEC PONENTES IN PŒCORDIIS (græce, *ἐν καρδίᾳ*, id est in mente, intellectu, cogitatione, *g. d. Non cogitant*) TALIA (græce, *τάλη*, nimirum id quod sequitur) QUONIAM GRATIA DEI, ET MISERICORDIA EST IN SANCTOS EIUS, ET RESPECTUS IN ELECTOS ILLIUS, — *g. d. Populi infideles, vel rudes non intelligent, nec cogitant quod etiam mors sanctorum est insignis Dei gratia et misericordia, qua sanctos hujus mundi periculis eripit, ac respicit visitatque electos suos, transferendo eos a laboribus vite presentis ad præmia æterna, que sua continentia, mortificatione et virtute commenerunt*; unde Vatablus, totum hunc versum connectens, clare vertit, *vulgus autem videns hoc non intelligit, nec animadvertit hoc ipsum (quod cito e vita rapiuntur justis) beneficium ac misericordiam in sanctos ejus esse, electorumque ipsius habitum rationem*; putat enim vulgus mortem prænaturam juvenum pulchro, diviti et nobilit summum esse malum et maleficium, quia ignorat vitam futuram et glo-

riosam, in quam transibitur. Sic hodie mundani, qui vident adolescentes nobiles cito in religione, quam amplexi sunt, mori, estimant eos infelices et miseros, quia nesciunt nec cogitant hac morte securari eis Dei gratiam et gloriam æternam; unde Cervantes sic per amplificatorem exponit: « Hoc illos latuit, nempe quod gratia, beneficium et favor, ac misericordia, seu affectus tenerimus atque suavissimus, gratia misericordissima, et misericordia gratiosissima Dei sit erga sanctos suos, et erga electos suos providentia singularis, inspectio, observatio et visitatio, et illorum ratio maxima habeatur ab eo. » Minus recte Hugo et alii per gratiam accipiunt gratiam justificatam, per misericordiam gratiam committentem, vel subsequentem.

ET RESPECTUS (græce *ἐπινοία*, id est inspectio, observatio, respectus, ratio, cura, visitatio ad præmiandum justos labores et dolores pro Deo et pietate susceptos, uti dixi cap. III, 6) IN ELECTOS ILLIUS, — quos sibi Deus ab æterno ante omnem prævisionem operum per gratiam prædestinationis elegit, ut per eam toto vite tempore perseverantes in justitia, ab eodem eligerentur et destinarentur ad gloriam æternam, *g. d. Deus peccatorem electorum suorum habet respectum, id est rationem, curam et providentiam, ideoque eos rapit antequam in tentationes incidant et peccent, ut eorum juventutem in pietate exactam præmiis gloria celestis.*

16. CONDENNAT AUTEM JUSTUS MORTUUS (græce, *ὁ βίαιος*, pro quo Vaticana legit *καίριος*, id est laboriosus) VIVOS IMPIOS, ET JUVENTUS CÆLERIUS CONSUMMATA LONGAM VITAM (Lucifer pro S. Athanasio legit, *longam vitam*; græce est, *καὶ ἄρα ἡ γῆρας*, id est multorum annorum senectutem; Vaticana, *longævam senectutem*) INJUSTI. — Est hæc condemnatio non verbalis, sed realis per vite comparationem et exemplum: « Justi enim vita redarguit peccatorem, quem tacite autoritate majore condemnat, quam si voce loqueretur, » ait S. Ambrosius in Psal. XXXVI, *g. d. Justus mortuus non verbis, sed factis condemnat vivos impios, quia maluit ipse pie mori, quam impie vivere, quod faciunt impii.* Pia ergo eorum mors in juventute obita, reipsa condemnat impiam vitam senis injusti, qui scilicet vitii et sceleribus detripat et commaculat: quo enim quis diutius et pejor vivit, eo magis est vituperandus et damnandus. Loquitur in genere de quolibet justo, hoc Glossa ardet ad martyrem, Cantacruenus vero ad Christum a Judeis occisum: quia juvenis Christus quamvis imperfectus, vitalis tamen mors ejus, inquit, in impiis credentes ab interitu vindicabit, ac innocentiam donabit; illos vero qui non crederent, et praesertim qui deservire in ipsum sunt ausi, aperte redarguet atque damnabit; redemptionis quoque mysterium, quod ipse florenti absolutate, peccati legem, que consenserat, de medio tollit. Hæc ipse vere, sed arete: loquitur enim

Sapiens de quolibet justo, sed maximo de Christo, qui justorum est princeps, et Sanctus sanctorum. Hinc Barlaam septuagenarius, rogatus a Iosaphat quos esset annorum, respondit: Quadraginta quaque: « Quia tot, inquit, duntaxat servivi Deo, reliquos vero quibus servivi mundo, annos non vixi, sed mortis computo, » juxta illud: « Vixit, dum vivit bene: » ita Damascenus in ejus Vita. Rursus *condemnat*, id est, in die iudicii condemnabit justus mortuus iniquos senes, qui diu vixerunt, dum approbat sententiam Christi eos ob vitam, in quibus consenserunt, gehema dignos judicantis.

17. VIDEBUNT ENIM FINEM SAPIENTIS, ET NON INTELLIGENT QUID COGITAVIT DE ILLO DEUS, ET QUARE MENERIT ILLUM DOMINUS. — Hæc gnome pertinet non ad id quod immediate precessit, *condemnat autem justus mortuus vivos impios*; sed more hebraeo paulo remotius ad *versus 14 populi autem videntes, et non intelligentes*: hæc enim verba illis ex æquo respondent, explicantque quid videbunt et non intelligent, scilicet quod populi videbant finem, id est exitum et mortem præmaturam sapientis, hoc est justis, et non intelligentibus ejus causam, quare scilicet illum tam cito e medio vite cursu et flore rapuerit Deus, quidquid de eo facere cogitavit, quia presentis vite amore ebrii, future vite gloriam non capiunt; unde mortem citam reputant summam esse infelicitatem.

ET QUARE MENERIT ILLUM DOMINUS. — Triplex est hic lectio, prima, Complutensis et Regia, *quare minuit illum* (vite illius annos et dies, ait Rabanus, et ex eo Holcot) *Dominus*: verum Græca et Latina cætera constanter legunt *minuerit*, non *minuit*. Secunda est Græcorum jam codicum, et *quare minuitur tauris*, id est seipsum Dominus, *g. d. Quare suum decretum de justo cito morte rapendo, tulum firmumque fecerit Dominus. Tertia et genuina est Vulgate et aliorum, qui pro *minuit* legentes *arbitri*, vertunt, et *quare minuerit illum Dominus*, id est quare Deus justum cito rapiens, eum a peccato, lapsu et damnatione tutum rectumque conservavit; cur ejus saluti caverit, omneque ab ea periculum propulsavit: hoc enim significat græcum *ἀπολαύω*, id est *securitate donavit*, caverit, intutus sit; hinc Vatablus vertit, et *quorum cum Dominus tuto conservavit*; Clemens Alexandrinus, lib. VI Strom.: *Videbunt, inquit, mortem sapientis, et non intelligent quid de eo decreverit, et ad quid eum stabiliverit Dominus*: justus enim, Deo dante, ut palma omnibus renitentibus oblectatur, et quo magis occiditur, eo altius se erigit, magisque efflorescit, juxta illud, *Psal. CXXI, vers. 18*: « Inimicos ejus induam confusione; super ipsum autem efflorescit sanctificatio mea; » ubi Arnobius: « Christus, inquit, comparatur ipsi palmæ semper florenti, qui ad dexteram Dei sedens, victoriosus suos ramos porrigit, de floribus suis coronam tribuens,*

et de fructibus perpetua refectione saginam impertiens. »

18. VIDEBUNT (inquam finem, id est citam mortem justis), ET CONTENTENT (græce *ἑπινοήσουσιν*, id est *nilil facient*) EUM: ILLOS AUTEM DOMINUS MURDERIT. — Qui enim justum contemnit, tacite Deum contemnit, sicut qui servum vel legatum contemnit, ejus herum vel dominum contemnit; Deus autem sicut se suosque honorantes honorat, ita vicissim se spernentes spernit, juxta illud ad Heli, I Reg. II, 30: « Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contumunt me, erunt ignobiles; » et illud, *Isai. XXXII, 1*: « Vie qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse spernaris? » alludit ad illud Davidis, *Psal. II, 4*: « Qui habitat in caelis, iridebit eos, et Dominus subsannabit eos, » et *Psal. XXXVI, 13*: « Dominus autem iridebit eum, quoniam prospicit quod veniet dies ejus. »

19. ET ERUNT POST HEC DECEDENTES SINE HONORE. — *Primo*, Vatablus, *turpiter corrumpit*; græce, *ταπεινά*; quod primo, eum Nostro vertas, *erunt in ruinam vel casum, vel lapsum in honorem*, id est honoris expertem et ignominiosum, *g. d. Impii, esto ad tempus hic opibus et honoribus exultent, tamen tandem ex apice hoc mundane felicitatis et glorie decident, ruentque in inopiam, miseriam, vililitatem et infamiam, velut in abyssum, praesertim in morte, et post mortem in gehenna. Secundo*, veritas *erunt in vile calaver*: mors enim ex vivis, laetis et splendidis facit turpia et foeda cadavera, quo enim delicatius nutrita sunt corpora in vita, eo magis putrescent et frontent post mortem: græcum enim *καὶ ἄρα* derivatur a *καίριος*, sicut cadaver a *cadō*: ita Jansenius. Tertio, veritas *erunt sicut olea decidua*, vel sicut poma ab arbore excussa, et in terram cadentia, vel sicut arbor evulsis radicibus in homum projecta, abjecta et ingloria. Sic superius vers. 3 et 4, comparavit impios arboribus venio aglatis et evulsis: hæc omnia enim significat græcum *καὶ ἄρα*: ita Petrus Nannius hic.

Nonnulli hæc omnia, ut superius dixi, accipiunt de tyrannis occidentibus martyres; Cantacruenus vero accipit de Judeis Christum crucifigentibus: hi enim ob infamie hoc Christicidium a Tito excisi, venditi, ad bestias damnati, exules et vagi, toti orbis ludibrium facti sunt; verum plene et adæquate hæc accipias de impiis quemlibet justum persequentibus.

ET IN CONTUMELIA INTER MORTUOS IN PERPETUUM. — Lucifer Calaritanus, *Apolog. pro S. Athanasio*, legit, *erunt in contumelia mortis in perpetuo*; Vatablus, et *ignominia inter mortuos perpetua laborantibus*, tum apud homines, tum apud superiores, tum apud inferos: ibunt enim in gehennam, ubi erunt ludibrium demonum, juxta illud, *Dan. XII, 3*: « Evigilabunt illi in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper; » et *Isai. LXVI, 24*: « Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non

exstinguetur; et erunt usque ad salutem visionis omni carni, » *¶* *Inter mortuos* idem est quod inter damnatos: cadavera enim impiorum putrescent in sepulcro, animæ vero cruciabuntur perpetim in gehenna cum damnatis, juxta illud, *Psalm. XLVIII, 45*: « Sicut oves in inferno positi sunt (Theodoreus, *constituerunt seipsos*, unde extricari non valeant), mors depascet eos; » S. Hieronymus, *mors pastor erit eorum*, et subdit: « Merito pascentur a morte, qui Christum noluerunt habere pastorem bonum, » *Joan. XI, 14*; et illud S. Gregorii, lib. XV *Moral.* cap. XII, ubi expendit illud *Job. XX, 18*: *Luct que fecit omnia, nec tamen consumitur*: « Non morte consumitur, inquit, quia si consumeretur vita morientis, etiam poena finiretur; sed ut sine fine crucietur, vivere in poena compellitur, ut ejus vita mortua hic fiat in culpa, illic ejus mors vivat in poena. »

QUONIAM DISRUMPET ILLOS INFLATOS SINE VOCE, — *q. d.* Sicut uter inflatus et vento lurgidus, magno agore diffringitur et rumpitur: sic Deus impiis astu tumidus, in morte magno fragore et dolore disrumpet, facietque *ἀέριους*, id est sine voce (aliqui legunt *ἀέρινας*, vel potius *ἀέρινας*, id est *amentes*, ut scilicet mente, id est consilio et judicio carere, et omni ratione destitui videantur). Porro *sine voce*, id est elingues et mutos, instar piscium, ut nec loqui possint, nec, si possent, mutre vel hiscere audeant, præ confusione et conscientia seclerum; hinc ille non habens vestem nuptialem in nuptiis celestibus Agni, obmutuit; unde ligatis manibus et pedibus projectus est in tenebras exteriores, *Math. XXII, 12*. Porro Græca, verba transponunt, sic enim habent, *quoniam rumpet illos sine voce inflatos*, vel, ut nonnulli legunt, *inflatos*, unde Cervantes *¶ sine voce* refert ad *inflatos*, sicque explicat, *sine voce*, hoc est quasi flamma, blando pariter et acri silentio absumente ac deglutiente impios, emissa cœlitus, et absque ulla resistentia, sine hujus vel illius rami sese frangentis, ac veluti conquerentis fragore, integros illos penitus perdet, profligabit, dimovebit, et igne iræ divinæ sic devorabit, ut transferat quoque de loco suo in infernum.

Interpres noster pro *ἀέριος* videtur legisse *ἀέριος*, a *ἀέριος*, id est *inflat*, vel *inflatus*; unde verit *inflatos*, idque apte coheret cum verbo *disrumpet*; alii vertunt *inflatos*, imo nonnulli pro *inflatos* censent legendum *inflatos*; unde *ἀέριος* est *prester*, hoc est igneus turbo; Vatablus vero et alii legentes *ἀέριος*, a *ἀέριος*, id est *precipit*, aut *in caput propendeo*, vertunt *promissos*, vel *precipites*; unde Vatablus verit, *quoniam commovabit illos interclusa voce precipitatos*: precipitabit enim eos in tartara. Porro disrumpet Deus impios, *primo*, in morte, cum animam avellat et abrumpet a corpore; quæ avulsio ob summam animæ cum corpore unionem, est amarissima. *Secundo*, in judicio abrumpet, *secundo* et *tertio* in societate angelorum et

beatorum. *Tertio*, in gehenna disrumpet eos tormentis, verberibus, plagis et doloribus acerbissimis, ut membratim dilaniari et disrumpi videantur. Alludit ad tormentum rotarum, in quibus lateribus brachia et membra confinguntur; et ad rotas, quibus martyres circumacti, per suppositos cultros et gladios laniabantur et rumpebantur: similes enim rotas, sed longe atrociores in gehenna viderunt sancti, qui eo in spiritu a Deo rapti fore, quibus damnatorum corpora distorquebantur et discerpebantur, et ad ita ut semper reditiva ad nova tormenta persisterent. Vide auctores, qui de tormentis inferni scripserunt, ac presertim Dionysium Carthusianum *De Panis inferni*, art. 47 et sequent. et *De Judicio animæ*, cap. XII et sequent. *Quarto* et genuine, græcum *ἀέριος* significat *cum vehementia et fragore elidere*, et superne decidere, uti procellosa pluvia et grandæ solet; item *divelli et abripi*, uti terra hiant absorbeatur arbores, domus, magnæque moles: simili enim modo corpora damnatorum inflata, crassa et ponderosa instar plumbi ex valle Josaphat, ubi a Christo judicabuntur et damnabuntur, dehiscente terra magno impetu et fragore elidentur, divellentur, abripiuntur atque corruent in immum tartari, quæ omnia Noster innuit voce *disrumpet*, id est abrumpet.

ET COMMОВEBIT ILLOS A FUNDAMENTIS, ET USQUE AD SUPREMUM DESOLABUNTUR: ET ERUNT GENITES, ET MEMORIA ILLORUM PERIBIT. — *Et commovebit illos a fundamentis*, id est, ut Vatablus, *funditus eos commovebit*, sicut commoventur et conquassantur arbores, domus, vel cœlia, cum a fundamentis et cardinibus evelluntur: alludit ad illud *Job. XXII, 16*: « Fluvius subvertit fundamentum eorum qui dicebant Deo: Recede a nobis; hebraice est, *fluvius effusus* (Septuaginta, *fluens fundamentum eorum*: alludit ad aquas diluvii. Fluvius hic significat impetum iræ Dei in improbos, et citam eorum consumptionem, ac inundantium in eos calamitatum immensam vim et molem. Et usque ad supremum desolabuntur, id est, *extreme desolabuntur*, ait Vatablus, ut nihil eorum salvum remaneat: par enim est ut impii, qui in hac vita summam habuere delicias, consolationes et gaudia, in futura pariter summam habeant mortuositas, desolationes et tormenta. Et erunt genites, græce, et erunt in dolore multiplici et maximo, qualis est parturientium; hanc enim significat *γενίς*: cruciabantur enim igne et tormentis gehennæ. Et memoria illorum peribit, eo sensu, quem superius deduximus, — græce *venient in oblivionem*, id est in *sylogismo*, puta in ratiocinatione, supputatione, collectione, *q. d.* Impii in mente et memoria sua, dictante conscientia, in nunquam quasi canium colligent omnia sua scelera vite antecæte, quo fiet ut summo timore percellantur, et extremo pudore consternerentur; hinc Vatablus verit, *pro-*

ducentur pavidi peccatorum suorum reputatione, pro-

ducentur scilicet, ut rationem singularum factorum, ditorum et cogitorum Christo judici exactam reddant; unde pavidi secum reputabunt quid Christo sint responsuri, et nihil appositum inveniant.

ET TRADUCENT (græce *δράζω*, id est, *palam conqueunt et convincunt*, omnibusque ut reos convictos spectandos proponunt) ILLOS EX ADVERSO INQUIRATES ISORUM, — ut eas negare, palliare vel excusare nequeant: conscientia, quæ est mille testes, in die iudicii ostendet, non solum ipsismet impii, sed omnibus hominibus et angelis omnia eorum crimina, juxta illud:

Contaque cunctorum cunctis arcana patebunt.

Hinc Vatablus verit, *suisque sceleribus eorum convincentur*: sic cap. II, vers. 14: « Factus est nobis, inquit, in traductionem, » id est in publicam reprehensionem.

Minus recte Cantacuzenus: Traducunt, inquit, hoc est, seorsum ducent, et abducent impios a societate sanctorum; græcum enim *δράζω* idem est quod impio improperat Jeremias, cap. II, vers. 19: « Arguet te multitudo tua, et aversio tua increpabit te, » *q. d.* Non opus erit accusatore vel

teste, quia ipsa conscientia tua scelera toti orbi pandet, accusabit et testabitur; et Job, cap. XV, vers. 24: « Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prolium. »

Expende singula Sapientis verba a vers. 18 hucusque, et totidem impiorum ac damnatorum in gehenna penas reperies: singula enim novum intendant supplicium: porro hoc locot singulas penas culpis congrue sibi respondentibus ita apposite adaptat et adequat. Decidentium impiorum, presertim tyrannorum, dejectio, inquit, sumet penam de ambitiosa eorum superbia; contumelia respondebit contumelia qua sanctos affecerunt; irrisio pariter irrisioni; perpetuas irrogabitur obstinationi, qua vitam in peccatis perpetuaverunt usque ad mortem; disrumpentur, sicut pios disruperunt: erunt sine voce et muti, quia sanctos inauditos condemnarunt, nec eis spatium se defendendi, aut facultatem loquendi dederunt; commovebuntur a fundamentis, qui fuditus pios extirpare conati sunt; desolatio succedet consolationi carnali, gemitus risui, voluptatibus et deliciis; memoria eorum peribit, quia ipsi oblitii sunt Dei legis, virtutis et salutis suæ.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Vaprica describit impiorum in inferno veram, sed seram penitentiam et complorationem, quod scilicet videntes piorum, quos persecuti sunt, gloriam, et sua supplicia, preterita hujus vite gaudia vanitatis et fugacitatis accusabunt. Ex adverso, vers. 16, describit iustorum gloriam et regnum æternum, quodque Deus in die iudicii pro iis contra impios depugnabit, in eosque omnia iræ sue tela et fulmina ejaculabitur.

1. Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum. 2. Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperata salutis. 3. dicentes intra se, penitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, et in similitudinem improperii. 4. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore: 5. ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est. 6. Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et soi intelligentiæ non est ortus nobis. 7. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. 8. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? 9. Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrrens, 10. et tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam: ejus, cum tanquam avis, quæ transvolat in aere, ejus nullum invenitur argumentum iudicis, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, et scindens per vim itineris aërem: commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius: 12. aut